

LYTINIO ŠVIETIMO GRĖSMĖS PAAUGLIŲ LYTIŠKUMO UGDYMUIŠI BENDROJO LAVINIMO MOKYKLOJE

Doc. dr. Birutė Obelenienė

Vytauto Didžiojo universitetas, Katalikų teologijos fakultetas, Santuokos ir šeimos studijų centras
Gimnazijos g. 7, LT-44260 Kaunas
Telefonas (8 37) 32 1379
Elektroninis paštas b.obeleniene@ktf.vdu.lt

Prof. habil. dr. Kęstutis Pukelis

Vytauto Didžiojo universitetas, Socialinių mokslų fakultetas, Edukologijos katedra
K. Donelaičio g. 52, LT-44239Kaunas
Telefonas (8 37) 32 7 820
Elektroninis paštas k.pukelis@smf.vdu.lt

Pateikta 2009 m. rugsėjo 9 d.

Parengta spausdinti 2009 m. spalio 27 d.

Santrauka

Gana dažnai tiek valstybinėse prevencinėse ir sveikatos stiprinimo programose, tiek ugdymo turinyje bei parengtose mokymo priemonėse sutapatunami du iš esmės skirtingi procesai: lytinis (bei lytiškumo) ugdymas ir lytinis švietimas. Negebėjimas identifikuoti šių procesų įneša ne tik sampratų vartosenos painiavą, bet ir sudaro prielaidą taikant paauglių rizikingos lytinės elgsenos prevencijos priemones mokyklose pasirinkti mokymo turinį, priemones ir metodus, neatitinkančius jaunosios kartos ugdymo bei rengimo šeimai tikslų. Straipsnyje gvildinama problema, jog lytinio švietimo elementai, integruoti į bendrojo lavinimo mokyklų ugdymo turinį, gali sudaryti prielaidą formuotis nepagarbai ir tarp skirtingų lyčių asmenų skatinti vartotojiškąjį požiūrį. Straipsnyje pateikiami empirinio tyrimo duomenys, atskleidžiantys, jog lytinio švietimo elementai, integruoti į bendrojo lavinimo mokyklos ugdymo turinį, sudaro prielaidas nepagarbai tarp skirtingų lyčių asmenų atsirasti bei apsunkina lytinio tapatumo procesą.

Pagrindinės sąvokos: lytinis ugdymas, lytiškumas, lytiškumo ugdymas, lytinis švietimas, lytinis tapatumas.

Įvadas

Ankstėjanti paauglių lytinio gyvenimo patirtis sudaro prielaidas atsirasti labai rimtoms socialinėms, sveikatos, ugdymo, demografinėms ir kt. problemoms. Sprendžiant paauglių rizikingos lytinės elgsenos prevencines problemas, gana dažnai įvairiuose dokumentuose sutapatunami lytinis (bei lytiškumo) ugdymas ir lytinis švietimas, nors iš esmės tai yra skirtingi procesai, grindžiami skirtingais pasaulėžiūros principais, siekiantys skirtingų tikslų bei rezultatų. Esminė *lytinio ugdymo* paskirtis – valios ugdymas (Pukelis, 1998, 2007) siekiant parengti jauną žmogų lytinių instinktų prabudimo fazei bei apvaldyti jų chaotišką veikimą žmogaus kūne ir sieloje esant dvasingumo paradigmą (skaistumui). *Lytiškumo ugdymas* – jaunos dar nesubrendusiuos asmenybės lytinio tapatumo ir darnių santykių tarp skirtingų lyčių asmenų ugdymas (Narbekovas, Obelenienė, Pukelis, 2007). Sėkmingai lytiškumas gali būti ugdomas tik esant išplėtotam lytiniam ugdymui. *Lytinis švietimas* (yra labiau sveikatos apsaugos nei švietimo sistemos dėmesio objektas) nukreiptas į tiesiogines ankstyvųjų lytinių santykių pasekmes (LPL, ŽIV/AIDS, paauglių nėštumus), juo siekiama panaikinti arba sumažinti galimos tokių santykių žalos padarinius. Šiuolaikinio lytinio švietimo keli tikslai: pasiekti, kad sumažėtų tarp paauglių lytiškai plintančių infekcijų ir ŽIV/AIDS bei nėštumų, taip pat, kad plačiau būtų vartojama kontracepcija.

Europos šalyse lytinis švietimas vadinamas skirtingai: „jaunimo rengimu šeimai“, „gyvenimo įgūdžių ugdymu“ arba „lyčių ir santykių ugdymu“. Dažniausiai lytinis švietimas mokyklose yra integruojamas į biologijos dalyką (Sexuality education in Europe, 2006, p. 9–12.). Lietuvoje lytinis švietimas dažnai dar vadinamas sveikos gyvensenos ugdymu, netgi lytiniu arba lytiškumo ugdymu (Pukelis, 2007), tačiau šie procesai (viena vertus, lytinis ir lytiškumo ugdymas, kita vertus, lytinis švietimas) grindžiami skirtingais principais, pagal kuriuos juos galima ir būtina identifikuoti, nes norint pasiekti geresnių rezultatų rengiant jaunąją kartą šeimai kiekvienas iš jų privalo užimti atitinkamą vietą atsižvelgiant į jų prioritetus ir paskirtį. Nepriklausomai nuo pavadinimo pagrindiniai požymiai, pagal kuriuos galima identifikuoti lytinį švietimą, tai – dualistinė žmogaus samprata, socialinė lyčių teorija, reprodukcinės sveikatos samprata, neigiama nuostata nėštumo atžvilgiu bei jo sugretinimas su lytiškai plintančiomis ligomis ir kontracepcijos/prezervatyvų socialinė rinkodara.

Lietuvoje nauja *Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programa* patvirtinta 2007 m. (*Valstybės žinios*, 2007, Nr. 19-740) ir ji dar tiktai pradeda įgyvendinti Lietuvos mokyklose. Tuo tarpu nereguliuotas ir pedagogiškai nepagrįstas lytinis švietimas plito gana sparčiai nuo 1991 m. Jo elementai buvo integruoti į mokyklos ugdymo turinį bei mokytojų rengimą (Pukelis, 1998, 2007; Obelenienė, 2009, p. 98).

Tyrimo problema. Atskleisti, kaip atskiri lytinio švietimo elementai, integruoti į bendrojo lavinimo mokyklų ugdymo turinį, iškreipia lytinį ir lytiškumo, pagarbos tarp skirtingų lyčių asmenų ugdymą.

Tyrimo objektas: lytinio švietimo grėsmės paauglių lytinio tapatumo ir pagarbos tarp skirtingų lyčių asmenų ugdymui.

Tyrimo tikslas: nustatyti lytinio švietimo elementų bendrojo lavinimo mokyklos ugdymo turinyje galimą poveikį paauglių lytinio tapatumo ir pagarbos skirtingos lyties asmeniui ugdymui.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė; kokybinis diskusijų (*focus*) grupės ir grupinio interviu metodai; turinio (*content*) analizės metodas.

1. Tyrimo metodologinis pagrindimas

1.1. Žmogaus lytiškumo samprata. Žmogaus lytiškumą galima analizuoti dvejopai: antropologiškai – kaip lytine perskyra paženklintą žmogaus būtį ir kaip lytinį tapatumą – savitą lyties suvokimą bei raišką, t. y. moteriškumą ir vyriškumą. Šios dvi skirtingos lytiškumo analizės plokštumos yra tarpusavyje tampriai susijusios: antropologinis lytiškumo matmuo neišvengiamai diegia požiūrį į lytinį tapatumą. Laikantis krikščioniškosios antropologijos tradicijos, žmogus suvokiamas kaip nedaloma kūno ir sielos vienvė, kaip lytiškas asmuo (Narbekovas, 2003, p. 9), lytis – kaip du skirtingi žmogaus buvimo būdai. Šiuo požiūriu – žmogaus lytiškumas pirmiausia skirtas bendrystei ir tobuliausiai jos išraiškai – meilei, kuri dvasiškai sujungdama poliariniais skirtingumais pasižyminčias būtybes konkretizuotų pačią „dieviškąją žmogaus idėją“, nes „svarbu ne egzempliorių skaičius, bet tobula josios išraiška“ (Maceina, 2006 p. 23). Gyvūnų lyčių skirtingumas (išskyrus žmogų) prasideda ir baigiasi biologiniu prasmingumu: gyvuliai yra dvilyčiai tik todėl, kad gausintų savo rūšį. Tačiau žmogaus lytiškumo prasmė – tobulėjimas, kurį gali suteikti tik bendrystė su kitos lyties asmeniu. Moteriškumas ir vyriškumas yra viena kitą papildančios dalys, būtinos žmogiškajai pilnatvei pasiekti. Visada yra pabrėžiamas nenutraukiamas egzistencinis ir psichologinis ryšys tarp *gyvybę perduodančios* arba prokreacinės žmogaus lytiškumo dimensijos ir *meilę perduodančios* ar asmenis jungiančios dimensijos (May, 1981, p. 3). Iš tokio žmogaus, kaip kūniško – lytinio asmens, suvokimo išryškėja, kad žmogus savavališkai negali priešpriešinti šių dviejų lytiškumo dimensijų – meilės išreiškimo ir prokreacijos. Lytiškumo ir bendrystės tikslas – asmens tobulėjimas, dvasinis augimas, kuris įmanomas tik tuomet, jei santykiai tarp skirtingų lyčių asmenų bus grįsti lygiavertiškumu ir vienas kito papildymu. Lytiškumo ugdymas turi būti grindžiamas skirtingų lyčių asmenų pagarba vienas kitam, kurią paaugliai gali išsiugdyti, jeigu ugdymo procese aiškinant lyčių skirtumus nebus žeminamas nė vienas asmuo, specializuotas lytiškumas (vyriškumas ir moteriškumas) bus atskleidžiamas ir įtvirtinamas tik skirtingų lyčių asmenų papildomumu bei remiantis lygiavertiškumu (Šalkauskis, 2002).

1.2. Lytinio potraukio ir lytinių santykių prasmė. Biologine prasme lytinis instinktas yra rūšies išlikimo sąlyga. Šiuo požiūriu, žmogaus lytinis potraukis yra žmonijos egzistencijos sąlyga. *Homo sapiens* rūšies buvimas yra „pirminis ir pagrindinis gėris“ (Wojtyła, 1994, p. 57), visi kiti žmogaus gėriai: kūryba, tobulėjimas, meilė ir t. t. priklauso nuo šio pirminio gėrio, nes žmogus gali veikti ir kurti tik todėl, kad jis yra. Vadinasi, žmogaus lytinis potraukis yra ne tik gamtinė jėga, bet ir vienintelė sąlyga, laiduojanti žmogaus buvimą, todėl jis turi kitą, svarbesnę nei gamtinę, – egzistencinę prasmę. Žmogaus egzistencija yra ne gamtos mokslų, bet filosofijos tyrimo objektas. Todėl tik filosofiskai žvelgiant į lytinį potraukį, kaip į pačią žmogaus egzistencijos priežastį, galima rasti jo tikrą reikšmę (Wojtyła, 1994). Lytinis potraukis, kaip žmonijos egzistencijos sąlyga, asmens meilės ir kūrybos potencialas, yra

neabejotinas gėris. Tačiau šią gamtinę jėgą tikrai žmogiška ir asmeniška patirtimi daro gebėjimas ją suvaldyti. Suvaldymas, kaip savaiminė gynybinė reakcija į aklos gamtinės jėgos prievartinį įsiveržimą, būtinas, nes „gresia natūraliam asmens gebėjimui apsispręsti“ (Wojtyla, 1994, p. 254). Lytinio potraukio suvaldymo pagrindinė sąlyga – skaistumas. Skaistumo idealas jaunimui reikalingas ne kaip gamtinio prado juose neigimas, bet kaip susivaldymas, kaip įkvepiantis žmogaus pavyzdys to, ką gali pasiekti žmogaus valia (Vaitoška, 2007). Skaistumas išvaduoja meilę nuo vartojimo nuostatos, taip pat ir patį asmenį apsaugo nuo tapimo priemone kitam (Narbekovas, 2007, p. 23).

1.3. Informacija lytiniais klausimais. Ji visada susijusi su intensyvaus fizinio gėrio sritimi (Fiorsteris, 1923; Šalkauskis, 2002), todėl ugdymo procese turi būti pateikiama saikingai, atsižvelgiant į ugdytinio brandos lygį ir jo unikalumą. Informacija negali žeminti nė vieno iš asmenų. Ugdymo turinys ir priemonės turi būti parenkamos laikantis vaizduotės higienos principo reikalavimų (Pukelis, 1998). Viena svarbiausių tiesioginių priemonių, padedančių ugdyti skaistumą, – drovumo ir gėdos jausmo ugdymas (Šalkauskis, 2002, p. 149), nes „tai svarbiausia stabdomoji jėga lyties srityje“ (Fiorsteris, 1923, p. 114). Drovimas būdingas tik žmogui, nes tik žmogus dėl savo prigimties negali būti vartojimo objektas, bet visuomet tik tikslas (Narbekovas, 2007, p. 24). Ugdomas gėdos jausmas padeda apsaugoti gyvybės tveriamąją jėgą nuo žudančio proto skvarbumo. Gėdos jausmas kategoriškai gina moters – gyvybės tvėrėjos – idėją (Pukelis, 1998). Patiriama gėda gali padėti ugdytis gėdos jausmą arba jį žlugdyti. Tik pelnyta gėda ugdo gėdos jausmą, sukeldama pozityvius išgyvenimus. Nepelnyta gėda žlugdo gėdos jausmą, sukelia negatyvius išgyvenimus, nes jie nėra motyvuojami, nuteikia vaiko vidinį „aš“ prieš nepelnytą kančios šaltinį.

1.3. Lytiškumas kaip lytinis tapatumas – tai asmeninis lytiškumo suvokimas ir priėmimas, atsiskleidžiantis tik esant tam tikrai raiškai. Lytinis tapatumas yra daugiakomponentis, ilgalaikis, keletą stadijų turintis procesas. A. Paškaus nuomone, (1996, p. 16). lytinis tapatumas turi tris tarpusavyje susijusius elementus, atsiskleidžiančius lytinio tapatumo raidos metu: 1) pagrindinį lyties tapatumą, t. y. savęs priskyrimas vienai iš dviejų lyčių: esu moteris/esu vyras; 2) lytinio vaidmens tapatumą; 3) psichoseksualinę orientaciją. G. D. Colemanas, (1997, p. 60) skiria panašius tris lytinio tapatumo elementus: lyties tapatumą, lytinę orientaciją ir lytinę intenciją. Tapatumo paieškos vyksta per savęs pažinimą, nes žmogus tapatus sau tik „išeidamas“ į kitą ir būdamas su kitu (Vasiliauskas, 2005, p. 53), t. y. lytinis tapatumas atsiskleidžia tik kito asmens lytiškumo dėka. Galima teigti, jog lytinį tapatumą sudaro keli tarpusavyje susiję elementai, kuriuos padeda atskleisti lytinio tapatumo raidos metu išskylantis probleminis klausimas (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Lytinio tapatumo elementai ir juos atitinkantis probleminis klausimas (Obelenienė, 2007, p. 23)

<i>Lytinio tapatumo elementas</i>	<i>Probleminis klausimas</i>
Lyties tapatumas	Kas aš: mergaitė ar berniukas?
Lytinio vaidmens tapatumas	Kuo būti?
Psichoseksualinė orientacija ir lytinė intencija	Koks santykio su kitu asmeniu tikslas?
Santykių tarp skirtingų lyčių asmenų modelis	Koks santykis su kitos lyties asmeniu?

Santykių tarp skirtingų lyčių asmenų modelį galima vertinti kaip lytinio tapatumo rezultata. Jei asmuo menkina kitos lyties asmenis, priima juos kaip nelygiaverčius sau, galima įtarti, jog jo lytinis tapatumas nėra pasiektas.

Asmens suvokimas kaip sekso objekto yra vienas iš erotizacijos (seksualizacijos) požymių. Bet kas (mergaitė, berniukas, moteris, vyras) gali būti traktuojami kaip sekso objektai. Bet kai vaikai yra prisotinti suaugusių geidulingumo (seksualumo), labai dažnai tai yra ne jų, bet jiems primestas, pasirinkimas (*American Psychological Association*, 2007, p. 2). Aplinka, prisodrinta geidulingumo vaizdų, kuriuos gali stebėti vaikai, ypač nepageidaujama. Lytinio tapatumo pajauta, suvokimo savęs kaip lytiškos būtybės, yra labai svarbi užduotis paaugliui, tačiau seksualizacija gali apsunkinti šią užduotį. Moterys ir mergaitės žymiai dažniau nei vyrai ir berniukai visoje aplinkoje yra pristatomos kaip sekso objektai. Ypač blogai, jei tai pateikiama ugdymo turinyje. Paaugliai turi daug mažiau galimybių, nei suaugę, kritiškai vertinti kultūrinę informaciją. Mokslininkai tvirtina, jog lytinis tapatumas yra didžiausias mergaitės rūpestis, kiekviena diena tarsi kova, kurioje ji pradeda gyventi iš naujo. Paauglės nelyginant aktorės eksperimentuoja su skirtingais jų identiteto bruožais, kiekvieną kartą „prisimatuoja“ naujas socialinio vaidmens kaukes. Šis plastiškumas daro jas ypač imliomis masinės kultūros perduodamai žinia, todėl ir geidulingumo (seksualizacijos) prisodrinta reklama gali būti labai lengvai priimama (*American Psychological Association*, 2007, p. 21).

2. Tyrimo organizavimas ir metodika

2.1. Tiriamųjų atranka. Vertinant paauglių rizikingos lytinės elgsenos pedagoginę prevenciją paaiškėjo, jog daugiausia lytinio švietimo elementų yra integruota į bendrojo lavinimo mokyklų biologijos dėstomą dalyką (Obelenienė, 2007). *Nagrinėjant* šio vertinimo dokumentus atlikus mokyklinių vadovėlių analizę paaiškėjo, jog šeštai klasei bei devintai klasei skirtų vadovėlių turinys grindžiamas lytiniu švietimu. (Obelenienė, 2009, p. 97–114). Remiantis tuo, buvo numatyta sudaryti dvi paauglių amžiaus grupes: šeštos klasės ir devintos klasės. Buvo siekiama išsiaiškinti galimą lytinio švietimo poveikį ugdant paauglių tapatumą bei pagarbą skirtingos lyties asmeniui. Skirtingoms amžiaus grupėms pasirinkti skirtingi kokybinio tyrimo būdai: šeštai klasei – grupinio interviu metodas, devintai klasei – diskusijų grupės metodas.

2.2. Paauglių, besimokančių šeštoje klasėje, grupės sudarymas ir tyrimas. Kokybiniam tyrimui patogiuoju būdu pasirinkta vienos Kauno miesto vidurinių mokyklų šešta klasė, kurioje neseniai dėstyta gamtos mokslų dalyko tema „Augame ir bręstame“. Savanoriškai sutiko dalyvauti tyrime 5 šios klasės paaugliai: 4 mergaitės ir 1 berniukas.

2.2.1. Tyrimo etiškumas. Prieš tyrimą buvo paprašyta mokyklos vadovo ir tėvų sutikimo, patikinant, kad nei mokyklos vardas, nei mokinių pavardės viešai nebus pateikiamos. Tik gavus sutikimą, mokiniams buvo pasiūlyta išsakyti savo nuomonę. Paaugliams taip pat garantuota, kad tyrimas bus visiškai anonimiškas: nei mokyklos pavadinimas, nei jų vardai niekur nebus pateikiami.

2.2.2. Tyrimo eiga. Iš anksto numatyti 4 pagrindiniai klausimai: Kaip buvo vedama pamoka (mergaitėms ir berniukams kartu/atiskirai)? Kaip paaugliai jautėsi pamokos metu? Kokia jų nuomonė apie vadovėlyje pateiktą temą – „Augame ir bręstame“. Kaip, jų nuomone, turėtų būti vedama pamoka apie lytinį brendimą. Tyrimo pradžioje moderatorė prisistatė tiriamosios grupės nariams. Ji paaiškino tyrimo tikslą ir garantavo jo anonimiškumą. Siekiant sudaryti didesnę saugumo ir emocinio komforto atmosferą (turint galvoje taip pat ir tai, kad grupės nariai yra ne tos pačios lyties), tiriamųjų paklausta, kaip jiems geriau išsakyti savo nuomonę aptariamais klausimais: žodžiu, ar raštu? Visi paaugliai sutarė, jog savo nuomonę jiems geriau išsakyti raštu. Tyrimo pabaigoje padėkota tyrimo dalyviams. Tyrimas truko 35 min.

2.3. Paauglių, besimokančių devintoje klasėje, grupės sudarymas ir tyrimas. Siekiant kuo geresnio tyrimo rezultato vienas iš *focus* grupės sudarymo reikalavimų – tiriamoji grupė turi jaustis saugiai ir nepatirti emocinio diskomforto. Todėl tiriamosios grupės sudėčiai buvo numatyti išankstiniai reikalavimai: 1) grupės sudėtis turėtų būti homogeniška, t. y. ją turėtų sudaryti vienos lyties asmenys; 2) grupės narius turi vienyti tam tikri interesai; 3) grupės moderatorius turi būti tos pačios lyties, kaip ir dalyviai. Siekiant, kad apklausos metu dalyvių niekas nevaržytų, tyrimas atliktas tik su paauglėmis mergaitėmis. Taip pat tiriamųjų saugumo svarba lėmė ir kokybinio tyrimo metodo pasirinkimą, t. y. *focus* grupę, nes grupėje paaugliai jaučiasi drąsiau prieš jiems mažai pažįstamą suaugusį asmenį. *Focus* grupės savitumas – dalyvių bendravimas tarpusavyje, kurio metu problema arba tema yra svarstoma daugeliu požiūrių. Taip pat taikant šį metodą, skirtingai nei taikant kitus kokybinius metodus, pavyzdžiui, individualų interviu, yra galimybė grupės nariams vienas kitą papildyti arba pasiūlyti visai naują, netikėtą įžvalgą. Bendri vienijantys paauglių interesai: mergaitės yra bendraamžės – visos besimokančios devintoje klasėje. Grupė sudaryta *sniego gniūžtės* principu: grupė lankančių tą patį vaikų chorą mergaičių pakvietė į diskusijų grupę savo bendraamžių. Grupę sudarė 7 mergaitės, besimokančios 4 skirtingose Kauno miesto vidurinėse mokyklose.

2.3.1. Tyrimo etiškumas. Prieš tyrimą kiekvienos mergaitės tėvų paprašyta leidimo dalyvauti diskusijų grupėje, paaiškinant tėvams būsimo tyrimo tikslą, tyrimo turinį ir laiką. Visų mergaičių tėvai sutiko, kad jų dukros dalyvautų tyrime.

2.3.2. Tyrimo eiga. Devintoje klasėje besimokančių mergaičių grupėje vestos diskusijos pagal iš anksto parengtus klausimus. Klausimai nebuvo griežtai struktūruoti, turint galvoje, kad tiriamąjį kontingentą sudaro paauglės ir diskusijų metu gali pasikeisti ne tik klausimų eiliškumas, bet ir atsirasti visai naujų, iš anksto nenumatytų, diskusinių temų. Numatyti klausimai diskusijos pradžia (Kaip apibūdintumėte, kas yra „lytiškumas“? Kas yra svarbiausia lytiškumo ugdymuisi?) ir pabaigai (Kokia nuomonė apie vadovėlyje pateiktą temą „Iš kur aš atsiradau“?) bei pasižymėtos esminės sritys, apie kurias bus diskutuojama, prašant mergaičių išsakyti savo nuomonę apie aptariamą reiškinį arba patirtus išgyvenimus.

2.3.3. Moderatoriaus prisistatymas. Diskusijos moderatorė prisistatė pati ir pristatė tyrimo tikslą. Ji paaiškino, kiek laiko tęsis diskusija, koks yra diskusijos moderatorės vaidmuo ir ko tikimasi iš *focus* grupės dalyvių. Susitariama dėl diskutavimo grupėje bendrų taisyklių ir kaip bus panaudota gauta informacija. Kadangi diskusijų (*focus*) grupės darbo metu atliekamas garso įrašas naudojant įrangą „Olympus“ DS-2200, dalyvėms buvo patikinta, jog tyrimas yra anonimiškas, gauta informacija bus laikoma konfidencialia. Paprašyta, ar mergaitės sutiktų įrašinėti diskusijas. Gavus diskusijų grupės daly-

vių sutikimą, diskusijos pradėtos klausimais, kaip dalyvės paaiškintų sampratą „lytiškumas“ ir „lytiškumo ugdymas“, siekiant išsiaiškinti, ar visos mergaitės supranta, apie ką bus kalbama. Trečiuoju klausimu – „kas, mergaičių nuomone, yra svarbiausia ugdant lytiškumą“ – leista mergaitėms pačioms įvardyti aptariamą temą, į kurią bus sutelkta diskusija. Mergaitės vienbalsiai įvardijo, jog svarbiausia – pagarbos tarp skirtingų lyčių asmenų ugdymas.

2.3.4. Moderavimo technika:

- Pateikus klausimą stengiamasi paraginti, kad kiekvienas dalyvis išsakytų savo nuomonę;
- Trumpai pasižymima, prie ko šios diskusijos metu dar reikėtų sugrįžti;
- Stebima dalyvių kūno kalba, siekiant pamatyti, kada tylesni grupės nariai pasirengę kalbėti;
- Palaikoma pusiausvyra tarp iniciatyvesnių ir mažiau iniciatyvių dalyvių, kad visi grupės nariai turėtų galimybę išsakyti savo nuomonę;
- Moderatorėi kylant abejonių, ar teisingai suprasta dalyvio nuomonė, atsakymas pakartojamas paklausiant;
- Pereinant prie kito klausimo vykusi diskusija trumpai apibendrinama;
- Klausimai pateikiami tik siekiant nukreipti diskusiją tinkama linkme, bet nebandant įpiršti savo nuomonės.

2.3.5. *Diskusijos užbaigimas.* Diskusijos pabaigoje kiekvienai mergaitėi išdalyta po vadovėlį – Molienė, S.; Molis, S. Žmogaus biologija ir sveikata. Vadovėlis IX klasei. Šviesa, 2000 – ir paprašyta įdėmiai perskaityti šio vadovėlio temą „Iš kur aš atsiradau“. Po to (skaitymas truko 10–15 min.) mergaitės buvo paprašytos pareikšti savo nuomonę apie tai, ką perskaitė. Vėliau kiekviena buvo paraginta tarti šioje diskusijoje paskutinį žodį. Padėkota visai grupei ir priminta, kaip šios diskusijos medžiaga bus panaudota. Diskusijų (*focus*) grupės trukmė: 1 val. 30 min.

3. Tyrimo rezultatų aptarimas

Tyrimo duomenys apdoroti taikant teksto turinio (*content*) analizės metodą. Šis metodas leidžia išvengti paviršutiniškumo nagrinėjant tekstą. V. Žydžiūnaitė, (2005) remdamasi K. Krippendorffu (1980), teigia, jog turinio (*content*) analizė yra patikimas metodas ir remiantis analizuojamu tekstu galima daryti specifines išvadas. Analizuojant turinį galima diagnozuoti, kaip fenomeną suvokia respondentai, koks skirtumas tarp teorinio tiriamojo fenomeno apibūdinimo ir jo gyvenimiškos realybės raiškos (Žydžiūnaitė, 2005, p. 160).

Turinio (*content*) analizė – kūrybiškas interpretavimo procesas, įgyvendinamas nuosekliais žingsniais. Analizuojant tekstą buvo taikyti šie žingsniai (Žydžiūnaitė, Jonušaitė, 2004): 1) daugkartinis teksto skaitymas; 2) manifestinių kategorijų skyrimas remiantis pagrindinėmis sąvokomis; 3) kategorijų turinio skaidymas į subkategorijas; 4) kategorijų ir subkategorijų interpretavimas ir pagrindimas teksto teiginiais.

3.1. Paauglių, šeštos klasės moksleivių, tyrimo rezultatai. Remiantis paauglių grupės atsakymais, tema „Augame bręstame“ paaugliams buvo dėstoma kartu dalyvaujant pamokoje mergaitėms ir berniukams. Taikant turinio (*content*) analizės metodą išanalizavus *focus* grupės dalyvių atsakymus į klausimą, „Kaip paaugliai jautėsi pamokos metu?“, paaiškėjo, jog vaikai pamokoje patyrė emocinį diskomfortą, kurį apibūdino kaip apėmusį juos nemalonų jausmą, nejaukumą. Mokytoja lytinio brendimo temą dėstė pernelyg atvirai, neatsižvelgdama į mergaičių jausmus ir būtinybę apsaugoti jų orumą. Mergaitės dėl to buvo priverstos išgyventi nepelnytą gėdos jausmą, raudonuoti:

Pirmoji mergaitė. *Mokytoja taip viską atvirai pasakojo ir dėstė lyg paprasčiausią ir patį normaliausią dalyką... ..buvau lyg nesava.*

Antroji mergaitė. *Man labai nepatiko, kad ji pasakojo vien apie mergaičių dalykus, vien kaip jos jaučiasi, o apie berniukus pasakojo tiek, kiek buvo parašyta vadovėlyje.*

Trečioji mergaitė. *Mokytoja nepagalvojo, kaip MES jausimės.*

Ketvirta mergaitė. *Mokytoja suteikia per daug informacijos apie paauglius ir mergaitės raudonuoja, nes berniukai šaipos.*

Mergaitės nerimavo, jog po šios pamokos gali būti išjuoktos. Jos pastebėjo, jog berniukai ir taip linkę šaipytis iš mergaičių, o ši pamoka berniukams, jų nuomone, suteikė papildomą galimybę pasišaipyti. Šią nuomonę patvirtino ir grupėje dalyvavęs berniukas:

Pirmoji mergaitė. *Jie eina ir šneka visokias nesąmones!*

Antroji mergaitė. *Jie dar nėra visiškai subrendę, kad pažintų taip atvirai mergaitės kūną ir brendimą.*

Berniukas. *O kiti klausia mokytojos klausimų apie mergaites, kad galėtų iš jų pasišaipyti, o kai kurie dėl juokų.*

Pamokoje mokytojos pateikta informacija sukėlė nereikalingą įtampą tarp berniukų ir mergaičių. Tiek mergaitės, tiek berniukas teigė, jog šioje pamokoje jiems buvo nemalonu sėdėti su kitos lyties asmeniu. Netgi atsirado baimė, kad gali būti atstumti, gali pasirodyti labai nepatrauklūs ir kitos lyties vaikai nenorės bendrauti:

Pirmoji mergaitė. *Kai kuriom mergaitėm reikėjo sėdėti su berniukais. Tai nėra labai malonu, kai dėsto tokią temą...*

Antroji mergaitė. *Tą dieną aš sėdėjau su berniuku ir man reikėjo atsakinėti į klausimus su juo. Man buvo labai nesmagu ir tikrai nejauku...*

Trečioji mergaitė. *Aš manau, kad ir berniukams nemalonu sėdėti su mergaitėmis.*

Ketvirta mergaitė. *Dabar mergaitėms berniukai nemalonai (švelniai tariant) atrodo, nes jie viską žino.*

Berniukas. *Aš toj pamokoje jaučiausi truputį nekaip, nes visos mergaitės žiūri į mane kitaip negu anksčiau, nes po tos pamokos manęs kai kurios išsigando ir gal net pagalvojo, „kaip aš su juo draugausiu“.*

Nepelnytas gėdos jausmo išgyvenimas, įtampa, baimė būti išjuoktiems ir atstumtiems, sukėlė vaikų pasipriešinimą mokytojai, pyktį jai ir netgi pasibodėjimą dėstomam dalykui. Ypač didelis priešišku- mas mokytojai atsispindėjo mergaičių atsakymuose. Jos teigė, kad tai, ką sako mokytoja, yra nesą- monė (žodis „nesąmonė“ parašytas didžiosiomis raidėmis, tuo norint pabrėžti įspūdžio stiprumą), jog mokytoja nusišneka ir kenkia vienos lyties požiūriui į kitą:

Pirmoji mergaitė. *Mokytoja pasakojo, kad jeigu mergaitė liūdna ar pikta, tai jai – mėnesinės. NESĄMONĖ!*

Antroji mergaitė. *Be to, mokytoja labai nusišneka!.. Kodėl reikia gadinti vaiko požiūrį į kitus? Tai neteisinga ir negražu!!!*

Trečioji mergaitė. *Aš labai nesmagiai jaučiausi! Norėjosi išsirėkti. Pasakyti mokytojai, kam to reikia!!! Norėjau kam nors suduoti, manyje pabudo laukinė!*

Pirmoji mergaitė. *Norėčiau, kad tokios pamokos iš viso nebūtų. Tegu patys tėvai pasakoja savo atžaloms. Mamos – duktėms, tėčiai – sūnums.*

Ketvirtoji mergaitė. *...apie save sužinau iš mamos. Bet man apie bernus neįdomu.*

Atsakydami į antrą klausimą, „Kaip, jūsų nuomone, turėtų būti pateikta tema „Augame bręstame“?, grupės dalyviai teigė, jog šeštoje klasėje nagrinėti šią temą yra per anksti, nes vaikai dar nėra pakankamai subrendę. Mergaičių nuomone, berniukai tam nėra pasirengę, šeštoje klasėje „pats kvailumas“, todėl geriau šią informaciją pateikti vyresnėse klasėse, kai galės geriau suprasti ir priimti informaciją apie mergaičių brendimą, nesišaipydami iš jų.

Grupės dalyvių nuomone, pamokos šia tema turi būti vedamos atskirai mergaitėms ir berniukams. Taip pat būtina informaciją pateikti saikingai.

Grupės dalyvių atsakymuose į trečiąjį klausimą, „Kokia nuomonė apie vadovėlyje pateiktą temą „Augame ir bręstame“? (Gamta ir žmogus. Vadovėlis 6 klasei. II dalis. Vilnius: Alma littera, 1998, p. 39–58), pasitvirtino, jog vadovėlio turinyje nesilaikoma vaizduotės higienos principo, pažeidžiamas vaiko drovumas. Tyrimo dalyvių nuomone, pateikti informaciją bendrame vadovėlyje nėra gerai ir jie norėtų atskirų vadovėlių. Aptariama vadovėlyje tema pateikta nepagarbiai, netgi „nešvankiai“, sukelia pasišlykštėjimą:

Pirmoji mergaitė. *Manau reikėtų duoti knygas be šios temos, o ją (brendimo temą) pateikti atski- rame egzemplioriuje: mergaitėm apie mergaites, o berniukams apie berniukus.*

Berniukas. *Vadovėlis taip pat per daug atskleidžia paslapčių.*

Antroji mergaitė. *Tai – KIEKVIENO ŽMOGAUS ASMENINIS DALYKAS.*

Trečioji mergaitė. *Kontroliniui ruoštis šlykštu. Baisu paklausti sesės, kad paklausinėtų.*

Ketvirtoji mergaitė. *Knygoje labai nešvankūs klausimai ir piešinėliai.*

Vadovėlyje pateikta informacija ir jos pateikimo pobūdis neskatina pagarbos tarp lyčių, sudaro prielaidas berniukams juoktis iš mergaičių (...Berniukai iš mergaičių juokiasi.... Jeigu blogai jautiesi, pvz.: skauda arba liūdna, tai sako, kad prasidėjo mėnesinės). Sukelia pasibjaurėjimą berniukais (Bjau- ru žiūrėti į berniukus, kartu su jais sėdėti). Ši vaikų pateikta nuomonė taip pat patvirtina dokumentų analizės išvadą, jog vadovėlis neskatina pagarbos tarp lyčių.

Apibendrinant atliktą tyrimą galima teigti, jog tirtos vadovėlio temos medžiaga, tyrime dalyvavu- sių paauglių nuomone, skatina nepagarbą tarp lyčių.

3.2. Paauglių mergaičių, besimokančių devintoje klasėje, grupės tyrimo rezultatai. Taikant turinio (content) analizės metodą išanalizavus šios focus grupės dalyvių nuomonę paaiškėjo, jog grupės dalyvės lytiškumą supranta kaip lytinį brendimą, skirtingumą tarp vyro ir moters. Svarbiausia ly- tiškumo prasmė, jų nuomone, yra dauginimasis.

Į klausimą, „Kas, jūsų nuomone, yra svarbiausia ugdant lytiškumą?“, mergaitės vienbalsiai at- sakė, jog svarbiausia yra ugdyti pagarbą tarp lyčių, taip pat pabrėžė, jog berniukams pagarbos kitai

lyčiai reikia mokytis labiau nei mergaitėms. Paklaustos, „*Kodėl berniukams reikia labiau ugdytis pagarba nei mergaitėms?*“, mergaitės teigė, jog berniukai yra kitokie, jiems tarsi reikia įveikti save (*perlip-ti per save*). Visos grupėje dalyvavusios mergaitės galvos linktelėjimu arba šypsena patvirtino, jog pri-taria nuomonei, kad berniukai lėčiau bręsta ir todėl yra mažiau supratingi esant rimtiems dalykams. Jie tiesiog nemoka išreikšti pagarbos.

Atsakydamos į klausimą, „*Koks yra mokyklos ir šeimos vaidmuo ugdant pagarbą tarp skirtingų lyčių asmenų?*“, diskusijų grupės dalyvės vienbalsiai sutiko, jog pagarba tarp skirtingų lyčių asmenų išsiugdoma pirmiausiai šeimoje, o mokykloje ši pagarba tobulinama. Tačiau mergaitės pastebėjo svarbiausią dalyką, būtiną pagarbai ugdyti mokykloje, tai – mokytojo pagarba mokiniui. Deja, merginos to pasigedo:... *Mokytojai mus taip pat turi gerbt ir išklausti mūsų nuomonės. Dažniausiai taip nėra... Mokyklose, pastebėjau, mokytojai nori, kad juos gerbtų mokiniai, o patys į mokinius žiūri kaip į kažko-kius vos ne robotus, kurie atėjo į klasę ir turi išmokti viską;... jie nežiūri į mokinį kaip į žmogų... Na, ne visi taip, bet būna tokių tikrai.*

Atsakymuose į klausimą, „*Koks mokytojo vaidmuo pagarbos ugdymuisi?*“, kaip neigiamą moky-tojo vaidmenį diskusijų dalyvės pabrėžė vaikinų ir merginų draugystės kritikavimą, viešą mokinių žė-minimą, dažniausiai pasireiškiantį: a) tyčiojimusi prilyginant kitai lyčiai, b) viešu aiškinimu apie mer-gaičių ir berniukų brendimą. Mergaičių nuomone, kai kurie mokytojai skirtingai vertina mergaičių ir ber-niukų žinias, rašydami geresnius pažymius, arba nerašydami berniukams pastabų už prasižengimus. Diskusijų grupės dalyvių nuomone, neigiamai mokytojai elgiasi, kai drausmindami berniukus labai dažnai juos prilygina mergaitėms, o mergaites – susodindami jas su nepatinkančiais berniukais.

Teigiamu mokytojo vaidmeniu tyrimo dalyvės laiko merginų draugystės su vaikiniais palaikymą. Jų nuomone, gerai, kai mokytojai leidžia drauge sėdėti merginai su vaikinų, nemėgina išskirti draugau-jančiųjų ir paskatina gražią draugystę. Mokytojai, grupės nuomone, esant būtinybei turėtų įsikišti ir par-tarti. Merginos pabrėžė, jog mokytojas turėtų ne drausti, bet patarti. Labiausiai vertinamas mokytojų siekimas atskleisti meilės prasmę ir paskatinti apie ją rašyti.

Klausimas, „*Kaip mergaitės jaučiasi, kai mokytojai kalba apie lytinį brendimą viešai bendroje merginų ir vaikinų klasėje?*“, užduotas siekiant nukreipti diskusiją aptarti mokytojo vaidmenį. Paaiškėjo, jog mergaitės jaučiasi pažemintos, kai bendroje pamokoje aptariamos lytinio brendimo problemos: *Jaučiamės pažemintos, būtent per etikos pamokas... Pasakoja viską su smulkmenom apie brendimą.*

Jos patiria emocinį diskomfortą, jaučiasi nesmagiai, blogai, apima nepelnytas gėdos jausmas:... *kažkaip prie berniukų nesmagu... tada jaučiamės žiauriai... Ir jeigu berniukas šalia, tai iš viso .. ir pas-kiau labai gėda buvo.*

Viešai pateikta informacija apie mergaičių lytinį brendimą sukelia poreikį atsiriboti, pasireiškiantį nenoru nieko žinoti apie save, garsiu juoku ir noru greitai viską pamiršti: *...tie bernai tai žvengia, jie raudoni. ... aš kartais ir pati pradedu žvengt iš tos mokytojos, na, vis tiek nemalonu. Ai, užsimiršta. Per pirmą pamoką, kažkiek, o paskui užmiršai – ir viskas ... paskui užmiršta nuoskauda vėl dingsta – ir viskas...*

Išgyvenant nemalonius jausmus, kai mokytoja girdint berniukams kalba apie mergaičių lytinį brendimą, mergaitėms netikėtai kyla mintis, jog mokytoja taip kerštauja, nes nekenčia mergaičių. Jos mano, jog mokytoja blogai apie mergaites kalba siekdama atsilyginti: *...ji sako, kad geriau berniukų kompanijoj jaučiasi. Sako, man berniukų kompanija yra geriau, nes mergaitės yra plepios intrigantės ir visokios. ... tai gal todėl ji apie mus dabar taip šneka, atsilygint nori.*

Analizuojant paskutiniojo klausimo, „*Kokia mergaičių nuomonė apie vadovėlyje (Molienė, S.; Molis, S. Žmogaus biologija ir sveikata. Vadovėlis IX klasei. Kaunas: Šviesa, 2000) pateiktą temą „Iš kur aš atsiradau“* (p. 232–255), atsakymus paaiškėjo, jog šios temos medžiaga skatina nepagarbą mergaitėms. Mergaitės labiau pageidautų, jog ši tema mergaitėms ir berniukams būtų dėstoma atski-rai, nes knygoje pateikta informacija skatina nepagarbą joms, todėl geriau berniukams jos negirdėti:

Norėčiau, kad šios temos būtų tik atskirai berniukams ir mergaitėms... mokykloje turėtų aiškinti atskirai klasėj! ...Pateikta būdų, kaip apsisaugoti nuo nėštumo. Manau šios temos turėtų būti dėstomos atskirai, nes temoje daugiausia yra rašoma apie moterį ir tai gali skatinti nepagarbą iš vaikinų pusės.

Mergaitės teigia, jog net skaityti vadovėlį joms darosi nesmagu vien nuo minties, jog jį skaitys ir berniukai:

... bet na kažkaip vis tiek nesmagu, kad tai skaitysiu ne vien aš, tai skaitys ir mano bendraam-žiai vaikinai, kurie nežinia, ar supras.

Mergaičių atsakymuose girdisi nuogaštavimai, kad vadovėlyje nagrinėjamos temos sudaro prie-laidas vaikinams žiūrėti į jas kaip į priemonę, kaip į „sekso mašinas“:

...Jie mumyse įžvelgia tik „pasitenkinimą; ...vaikinai gali pradėti negerbti merginų ir į jas žiūrėti tik kaip į pasitenkinimo objektą; ... manau, kad nuvertina merginas, apie jas vaikinai galvoja kaip apie sekso mašinas.

Grupės dalyvės teigė, jog vadovėlyje neskatinama pagarba gyvybei, pagarba vaikui, jog netgi kontracepcijos pagalba skatinama žudyti, skatinama atsisakyti kūdikio ir tai joms sukelia neigiamus jausmus:

...Šioje temoje yra nepagarba gyvybei... ..tai neskatina pagarbos gyvybei;...O tai gal kaip tik neskatina pagarbos ir mergaitei, ir tam vaikui, kuris gimtų per jų neatsargumą ...Ir skatina su kontracepcija žudyti naują gyvybę...Galima pajusti ir skatinimą atsisakyti kūdikio, tas šiek tiek nemalonu.

Mergaičių nuomone, šią temą reikėtų pateikti vyresniems jaunuoliams, jų bendraamžiai vaikinai dar per jauni. Vadovėlyje pateikta medžiaga, mergaičių nuomone, „skatina daugintis“, skatina lytinius santykius be įsipareigojimo, todėl kad pateikta išsami informacija, kaip išvengti nėštumo, ir palankiai aprašyti kontracepcijos būdai:...

...vadovėlyje duotos temos skatina daugintis...;

...manau, kad šis vadovėlis skatina dauginimąsi tarp nepilnamečių berniukų ir mergaičių;

...Manau, vaikinai tai tik ir supranta kaip skatinimą...

...Iš tikrų, vadovėly užmaskuotai siūloma mylėtis ir apsisaugoti nuo nėštumo;

...pateikti visi galimi būdai (kontracepcijos), bet tik iš gerosios pusės.

...Bet, manau, būtų geriau, jei apie kontracepciją išvis nebūtų parašyta. Manau, tokia informacija skatina lytinius santykius.

...berniukai gali pradėti lytinius santykius be didelio įsipareigojimo, o mergaitės labai rizikuoja.

Tyrimo dalyvės atkreipia dėmesį, jog vadovėlio turinys orientuotas daugiau į mergaites ir jame stokojama drausminimų berniukams. Visų grupės dalyvių nuomone, vadovėlyje pateikta analitinė informacija skatina nepagarbą moterims ir mergaitėms. Taip pat skatinama nepagarba tarp skirtingų lyčių asmenų. Grupės dalyvės nepagarbą moteriai sieja su nepagarba gyvybei.

...Man labiau patiktų, kad nebūtų tokių temų, nes tai vysto vaikinų nepagarbą mums.

...O tai gal kaip tik neskatina pagarbos ir mergaitei, ir tam vaikui, kuris gimtų per jų neatsargumą...

...Pateikta medžiaga neskatina pagarbos tarp lyčių...

...Vadovėlis manau turėtų berniukams rimčiau viską pateikti. Pagarbos nelabai skatina...

... Šis vadovėlis neskatina pagarbos iš berniukų mergaitėms...

...Ji (kontracepcija), mano atžvilgiu, skatina nepagarbą tiek merginai, tiek gyvybei.

...Jaučiausi kažkaip keistai skaitydama straipsnius...

Vadovėlyje pateikta, taip pat mergaičių nuomonė patvirtino, jog jame kontraceptikai reklamuojami (nepateiktas šalutinis poveikis, reklaminius pobūdįs).

... jei pateikia informaciją apie kontracepciją knygoje, tai tuomet tegu apie ją būna parašyta viskas;

...reklamuojamos apsisaugojimo priemonės, tačiau apskritai visur pilna reklamos, nežinau ar galima ją skleisti ir vadovėly

...Daug, daug REKLAMOS!

...Yra nepaminėtas kontraceptinių tablečių šalutinis poveikis.

Apibendrinant devintos klasės paauglių mergaičių diskusijų grupės tyrimą galima teigti, kad šios klasės biologijos vadovėlyje išdėstytoje temoje gausu seksualizacijos ir lytinio švietimo elementų: nepagarba gyvybei, neigiama nuostata dėl nėštumo, kontracepcijos socialinė rinkodara. Grupės dalyvių nuomone, taip pateikta informacija skatina nepagarbą tarp skirtingų lyčių asmenų bei neatsakingą lytinę elgseną.

Išvados

1. Krikščioniškosios antropologijos tradicija lytiškumą aiškina kaip neatsiejamą asmens sandą, bendrystės ir meilės su skirtingos lyties asmeniu išgyvenimo bei išreiškimo būdą. Lytiškumo paskirtis – asmens tobulėjimas.

2. Lytiškumo ugdymas turi būti grindžiamas tokiais principais: 1) visuminiu požiūriu į žmogų, kurio unikalią prigimtį nedalomai suvienyti kūniškasis ir dvasinis pradai; 2) skirtingų lyčių asmenų lygiavertiškumu ir papildomumu; 3) lytiškumo raiškos dviejų dimensijų – meilės ir prokreacijos – nedalomumu; 4) žmogaus lytinio potraukio – kaip egzistencinio fizinio gėrio, asmens meilės ir kūrybiškumo potencialo – samprata; 5) vaizduotės higiena.

3. Paauglių diskusijų (*focus*) grupių kokybinis tyrimas, kuriuo buvo siekiama nustatyti galimą lytinio švietimo elementų integravimo į ugdymo turinį poveikį paaugliams, patvirtino jog lytinio švietimo elementų, nederančių su lytinio ir lytiškumo ugdymo principais, buvimas ugdymo turinyje ir mokymo

priemonėse sudaro prielaidas atsirasti nepagarbiems santykiams tarp skirtingų lyčių asmenų bei ap-sunkina galimybę atrasti savąjį lytinį tapatumą.

- 3.1. Tyrime dalyvavusių mergaičių nuomone, pagarba merginai ir moteriai yra neatsiejama nuo pagarbos gyvybei ugdymo.
- 3.2. Informacijos, susijusios su lytiniu brendimu, pateikimas bendroje auditorijoje žeidžia vaikų orumą, sukelia nepageidaujamą įtampą kitos lyties atžvilgiu, priverčia išgyventi nepelnytą gėdos jausmą, kuris neskatina gėdos jausmo, būtino skaistumo ugdymuisi.
- 3.3. Tyrimo dalyvių nuomone, mokyklinių vadovėlių (ir šeštos, ir devintos klasės) analizuotos temos skatina nepagarbą moteriai bei diegia pažiūrą į ją, kaip į sekso objektą, netgi skatina lytinius santykius.

Literatūra

1. American Psychological association. Task Force on the Sexualization of Girls//Report of APA task force in sexualization of girls. Washington, DC: American Psychological Association [interaktyvus], 2007. [žiūrėta 2009-09-13]. <<http://www.apa.org/pi/wpo/sexualization.html>>.
2. Coleman, G. D. Human sexuality. An All- Embracing Gift. – NY: Alba House, 1997.
3. Fiorsteris, Fr. V. Seksualė etika ir seksualė pedagogija. Šiauliai: Vilties draugijos leidinys, 1923.
4. Maceina, A. Moterystės filosofija. Raštai T 13. Vilnius: Mintis, 2006, p. 23.
5. May, E. W. Sex, Marriage and Chastity: Reflections of a Catholic Layman, Spouse and Parent. Chicago: Franciscan Herald Press, 1981.
6. Narbekovas, A. Moralinis natūralaus šeimos planavimo ir kontracepcijos skirtumas. *Soter*. 2003, 10 (38): 7–18.
7. Narbekovas, A. Drovumas – prigimtinis veiksnys, saugantis nuo tapimo priemone kitam. *Soter*. 2007, 21(49): 21–31.
8. Narbekovas, A.; Obelenienė, B.; Pukelis, K. Lytiškumo ugdymo etika. Kaunas: VDU, 2008.
9. Obelenienė, B. Paauglių ankstyvųjų lytinių santykių pedagoginės prevencijos vertinimas. Daktaro disertacija. Kaunas: VDU, 2007.
10. Obelenienė, B. Bendrojo lavinimo mokyklos ugdymo turinio vertinimas lytinio ir lytiškumo ugdymo principų aspektu. *Soter*. 2009, 30 (28): 97–114.
11. Paškus, A. Kunigo meilė. Vilnius: Valstiečių laikraštis, 1996.
12. Pukelis, K. Mokytojų rengimas ir filosofinės studijos. Kaunas: Versmė, 1998.
13. Pukelis, K. Trojos arklys, vardu lytinis švietimas, arba liga mirčiai. *Soter*. 2007, 21(49): 63–79.
14. Sexuality education in Europe. A Reference guide policies and practices. IPPF European Network, 2006
15. Šalkauskis, S. Raštai T. 7. Vilnius: Mintis, 2002.
16. Vaitoška, G. Laimingojo laukinio būklės ilgesys ir naivioji seksologija kaip jaunuomenės tvirkinimo filosofinis pagrindas. *Soter*. 2007, 21: 97–105.
17. Vasiliauskas, R. Vertybių pedagogika. Vilnius: VPU, 2005.
18. Vojtyla, K. Meilė ir atsakomybė. Vilnius: Alka, 1994.
19. Žydžiūnaitė, V.; Jonušaitė, S. Socialinio pedagogo profesinė adaptacija mokyklos bendruomenėje: kokybinės diagnostikos rezultatai. *Specialusis ugdymas*. 2004, 1 (10): 138 – 148.
20. Žydžiūnaitė, V. Komandinio darbo kompetencijos ir jų tyrimo metodologija. Slaugytojų veiklos požiūriu. Kau-nas: JUDEX, 2005.

THE THREATS OF SEX EDUCATION IN GENERAL SECONDARY SCHOOL FOR THE DEVELOPMENT OF ADOLESCENTS SEXUAL IDENTITY

Assoc. prof. Birutė Obelenienė

Vytautas Magnus University

Prof. habil. dr. Kęstutis Pukelis

Vytautas Magnus University

Summary

In solving questions of risky adolescent sexual behaviour prevention, it is common in both state prevention and health promotion programmes and educational means to see two essentially different processes equated: sexual education and sex education. The inability to properly identify these processes not only causes serious confusion in the use of these concepts but also serves as a precondition in choosing educational content, tools and methods incompatible with education and family preparation

of the young generation when applying preventional measures against risky adolescent sexual behaviour in schools. The article addresses the problem of sex education integrated in school curriculum provoking incorrect sexual identity processes in adolescents. The article presents the results of a qualitative study of adolescent *focus* groups, which was aimed at determining the possible influence of the presence of elements of sex education in the school curriculum. Results reveal that such elements cause irresponsible sexual behaviour and the development of disrespect between persons of different gender.

Key words: sexuality, sexual education, sex education, sexual identity.